

KAŁUŻNY Tadeusz SCJ, Nowy sobór ogólnoprawosławny. Natura, historia przygotowań, tematyka, Kraków: Wydaw. Księży Sercanów 2008, 602 s., bibliogr., indeks, streszcz. ang, ros., ISBN 978-83-7519-060-1.

Przyznać należy, że książka autorstwa Tadeusza Kałużnego SCJ jest pierwszą w światowej literaturze publikacją zwartą, w sposób integralny ujmującą problematykę związaną z naturą, historią przygotowań oraz najistotniejszą problematyką dotyczącą przygotowywanego ogólnoprawosławnego soboru. Publikacje na ten temat, które dotąd się ukazały, stanowią wyłącznie artykuły lub relacje z poszczególnych spotkań przedsoborowych, zamieszczone w czasopismach i dziełach zbiorowych. Ich przedmiot ogranicza się zasadniczo do podania w skrócie najważniejszych wydarzeń z historii przygotowań soboru. Do tej grupy opracowań należą także nieliczne polskojęzyczne publikacje. Mają one charakter raczej relatorski i informacyjny, bez istotnego zgłębienia problematyki. Oznacza to, że rozprawa autorstwa Tadeusza Kałużnego SCJ stanowi wypełnienie poważnej luki zarówno w polskiej, jak i w światowej literaturze teologiczno-historycznej na temat przygotowywanego panprawosławnego soboru. Mamy tu więc do czynienia z jakże aktualnym i potrzebnym opracowaniem integralnie ujmującym problematykę związaną z procesem przygotowawczym do ogólnoprawosławnego soboru, jak również zgłębiającym prawosławną teologię soboru jako

takiego. Autorowi udało się w sposób jasny postawić problem rozprawy. Podobna ocena dotyczy precyzacji jej celu, który w trakcie prowadzonych badań został w pełni osiągnięty.

Recenzowana rozprawa składa się z trzech części, odpowiadających trzem aspektom badanej problematyki, co zostało jasno uwydatnione w jej tytule. Zostały one poprzedzone „Spisem treści” (ss. 5-9), „Wykazem skrótów” (ss. 11-16) oraz „Wstępem” (ss. 17-24) i zwieńczone „Zakończeniem” (ss. 381-387), „Aneksami” (ss. 389-487), „Bibliografią” (ss. 489-566) oraz streszczeniami w języku rosyjskim (ss. 567-572) i w języku angielskim (ss. 573-577), jak również „Indeksem osobowym” (ss. 579-590) oraz spisami treści w języku rosyjskim (ss. 591-596) i w języku angielskim (ss. 597-602). Poszczególne części rozprawy podzielone zostały na rozdziały i paragrafy. W odniesieniu do części i rozdziałów rozprawy zastosowano hermeneutykę triadycznego podziału. Podział na części, rozdziały i paragrafy należy uznać w tym wypadku nie tylko za poprawny i w pełni uzasadniony, ale za bardzo trafny, co wyraża się w jego naukowej jasności, logiczności i spójności.

W pierwszej części recenzowanej rozprawy Kałużny przedstawił ogólny zarys prawosławnej teologii soboru powszechnego. Najpierw ukazał sobór w szerszym kontekście soborowej struktury Kościoła prawosławnego (rozd. I, ss. 29-69). Następnie zwrócił uwagę na podstawowe elementy koncepcji soboru powszechnego w teologii prawosławnej (rozd. II, ss. 70-111). W końcu, odnosząc teologiczną refleksję dotyczącą soboru do życia Kościoła prawosławnego, przedstawił możliwości aktualizacji idei soboru powszechnego lub ogólnoprawosławnego dzisiaj (rozd. III, ss. 112-133).

Część druga recenzowanej rozprawy dotyczy historii przygotowań do nowego ogólnoprawosławnego soboru. Autor wyróżnił tu dwa zasadnicze etapy przygotowań: „przygotowanie dalsze” (rozd. I, ss. 139-160) i „przygotowanie bliższe” (rozd. II, ss. 161-204). Ponadto, zwrócił także uwagę na zasadnicze problemy i trudności, jakie pojawiły się w trakcie soborowych przygotowań (rozd. III, ss. 205-254).

W trzeciej części rozprawy Autor zaprezentował istotną tematykę, jaka ma zostać poruszona na nowym soborze Kościoła prawosławnego. Najpierw przedstawił genezę i ogólną charakterystykę listy tematów dla przyszłego soboru (rozd. I, ss. 259-283), a następnie omówił szczegółowo tematy uzgodnione w procesie soborowych przygotowań (rozd. II, ss. 284-351). Na ostatnim etapie badań, Kałużny zwrócił uwagę na tematy, które pozostały jeszcze do uzgodnienia na forum ogólnoprawosławnym (rozd. III, ss. 352-380).

W toku prowadzonych badań, Autorowi udało się ustalić kilka ważnych faktów związanych z prawosławną teologią soboru, jak również z przygotowaniem do nowego ogólnoprawosławnego soboru. Ks. Tadeusz Kałużny SCJ stwierdził, że Kościół prawosławny nie posiada oficjalnej teologii soboru. Rozpatrując zagadnienie soboru, teologowie prawosławni najczęściej odwołują się do historii

pierwszych siedmiu soborów powszechnych, starając się dostosować obraz soboru, wynikający z pierwotnej tradycji, do czasów współczesnych. Wszystko to sprawia, że istnieje dzisiaj wielość poglądów teologów prawosławnych na temat soboru powszechnego. W recenzowanej rozprawie Autor podjął próbę syntezy różnych poglądów teologów prawosławnych na temat rozumienia soboru. Ks. Kałużny wysunął tu istotny wniosek, że prezentowane poglądy i opinie koncentrują się wokół dwóch zasadniczych nurtów: teologii tradycyjnej i nowszej teologii prawosławnej, w czym wyraża się jeden z ważnych elementów tradycji prawosławnej. W odróżnieniu od tradycji Kościoła rzymskokatolickiego, Kościół prawosławny nie przywiązuje tak wielkiej wagi do wcześniejszego określenia teologiczno-kanonicznych podstaw działania soborowego. W prawosławiu soborowość jest przede wszystkim praktykowana i doświadczana na każdym poziomie życia Kościoła, które poprzedza wszelkie wyjaśnienia eklezjologiczne. W świadomości chrześcijan prawosławnych, sobór nie jest zwyczajną instytucją, ale przede wszystkim wydarzeniem charyzmatycznym.

Autor zauważył, że proces przygotowania Świętego i Wielkiego Soboruznaczony jest wieloma trudnościami. Wynikają one w dużej mierze z braku jednolitej koncepcji soboru powszechnego i z rozbieżności w ocenie procesu jego przygotowań. Na proces ten istotny wpływ mają problemy, jakie zauważa się w relacjach wewnątrzprawosławnych. Wynikają one przede wszystkim z różnicy zdań między Kościołami prawosławnymi co do autokefalii i autonomii niektórych Kościołów oraz co do organizacji diaspory prawosławnej. Szczególnie dotkliwie daje się we znaki napięcie między „Drugim” i „Trzecim” Rzymem, mające swoje źródło w różnicach co do koncepcji prymatu wewnątrzprawosławnego. Kałużny zauważył, że ze względu na wyżej sprecyzowane trudności wewnątrzprawosławne, rozpoczęty proces soborowych przygotowań znajduje się obecnie w stanie zawieszenia.

Także w odniesieniu do procesu kształtowania się listy tematów, jakie mają zostać poruszone w ramach przyszłego panprawosławnego soboru, Autor zauważył liczne wahania i trudności. Jednak, pomimo rozbieżności stanowisk, w 1976 r. zatwierdzono aktualny katalog dziesięciu tematów soborowych. Zadanie wypracowania wspólnego stanowiska w odniesieniu do każdego z tych tematów podjęto, zgodnie z przyjętą procedurą, na forum Międzyprawosławnej Komisji Przygotowawczej, a następnie Ogólnoprawosławnej Konferencji Przed-soborowej. W rezultacie prowadzonych prac przygotowawczych uzgodniono dotychczas projekty sześciu dokumentów soborowych. Nie udało się natomiast wypracować wspólnego stanowiska na forum ogólnoprawosławnym w odniesieniu do czterech zagadnień, a mianowicie co do diaspory prawosławnej, autokefalii, autonomii i dyptychów. Chodzi o aktualne, a zarazem wyjątkowo trudne problemy, będące źródłem wielu konfliktów w łonie współczesnego prawosławia. Autor wyraził nadzieję, że Kościoły prawosławne w najbliższym czasie znajdą

rozwiązanie wspomnianych kwestii i zakończą w ten sposób opracowanie tematów dla potrzeb przyszłego soboru.

Przy ocenie prezentowanej rozprawy nie można pominąć istotnego jej elementu, jaki stanowią „Aneksy” (ss. 389-487). Autor zgromadził w nich, w sposób naukowy uporządkował i przetłumaczył na język polski najistotniejsze dokumenty związane z bezpośrednim etapem przygotowań soborowych. To bardzo cenny element ocenianej rozprawy. Chodzi bowiem o upublicznienie i udostępnienie polskiemu czytelnikowi bardzo ważnych źródeł, które, z wielu względów, nie są ogólnie dostępne. To ogromna praca, jaką udało się Autorowi wykonać z naukową fachowością, czy wręcz z naukowym kunsztem. Chodzi przecież nie tylko o element poznawczy, ale także o zdecydowane ułatwienie, czy wręcz zachętę, w podejmowaniu dalszych badań o charakterze ekumenicznym, związanych z planowanym ogólnoprawosławnym soborem.

Podstawowymi źródłami rozprawy autorstwa Kałużnego stały się przede wszystkim dokumenty i protokoły ogólnoprawosławnych spotkań przedsoborowych oraz następnie teksty lokalnych Kościołów prawosławnych, ściśle związane z procesem soborowych przygotowań. Uwzględnił on także dokumenty i oficjalne wypowiedzi Kościoła katolickiego oraz dokumenty wypracowane w ramach prowadzonych dialogów doktrynalnych. Przyznać należy, że Autor w sposób wręcz drobiazgowy i z wielkim naukowym kunsztem analizuje wspomniane dokumenty. Sięga także do licznych opracowań wprost lub pośrednio odnoszących się do podjętej problematyki. Przyznać należy, że mamy tu do czynienia z bardzo skomplikowaną i wieloaspektową materią badawczą. Kałużnemu udało się ją jednak w sposób przejrzysty i pogłębiony zaprezentować. Świadczy to o jego bardzo dobrym warsztacie naukowym.

Autor prezentowanej publikacji nie bał się podejmować trudnych ocen. Często bywa tak, że ten, kto zgłębia czyjąś myśl, zaczyna się to tego stopnia z nią utożsamiać, że nie jest już w stanie obiektywnie jej ocenić. W tym przypadku stało się inaczej. Kałużny, mimo ogromnej naukowej pokory i wielkiego szacunku do osiągnięć i trudności związanych z procesem przygotowawczym do panprawosławnego soboru, jak również do wewnątrzprawosławnych napięć, w sposób krytyczny i obiektywny, ale nie napastliwy, starał się ocenić trudny proces przygotowawczy do nowego ogólnoprawosławnego soboru. Należy mu się za to wielkie naukowe uznanie. Również pod względem formalnym to dysertacja bardzo solidnie skonstruowana strukturalnie i w taki sam sposób zrealizowana. Autor wykazał się niezwykłą precyzją i solidnością w opisywaniu źródeł. Także język, jakim się posługuje, przekazując tak bardzo istotne treści teologiczne, okazał się być jasny, logiczny i spójny, co, oczywiście, w sposób zdecydowany wpłynęło na jakość komunikacji z czytelnikiem.